

RAT*ESTONIA*

EINO TAMBERG

CYRANO DE BERGERAC

Romantiline ooper 3 vaatuses epiloogiga

JAAN KROSSI libreto

EDMOND ROSTAND'i samanimelise värssdraama järgi

Esietendus 2. juulil 1976

Dirigendid:
Eesti NSV rahvakunstnik
ERI KLAS

ja
PEETER LILJE

Lavastaja:
Eesti NSV rahvakunstnik UDO VÄLJAOTS

Kunstnik:
Eesti NSV rahvakunstnik LEMBIT ROOSA

Lavastaja assistent:
Eesti NSV teeneline kunstnik ENDRIK KERGE

Koormeistrid:
Eesti NSV rahvakunstnik
UNO JÄRVELA

ja
ANNE DORBEK

Kontsertmeistrid:
REET LAUL ja JAANUS JUUL

Orkestri kontsertmeister: MATI UFFERT

Pärast «Joanna tentatat» — balletti usudogma poolt muserdatud hingedest, kuni hulluseni teravdatud inimpsüühikast ja õnnetaotluste lootusetusest — tundsin, et mul on tarvis kirjutada midagi hoopis teiselaadset, nii aineistiku kui ka muusikalise keele poolest. Sest kuigi «Joanna» kirjutamine pakkus mulle suurt loominguulist rahuldust, oli sisseelamine balleti tegelaste hingeseisundisse kurnav ja masendav.

Uut ainet lava jaoks otsides jäin peatuma E. Rostand'i värssdraamal «Cyrano de Bergerac», mille paljud tegelased muide nii nagu «Joannagi» omad olid ajaloolised isikud. Kuigi «Cyrano» tegevus toimub ainult paarkümmend aastat hiljem ja sadakond kilomeetrit eemal «Joanna» tegevusajast ja -kohast, oli selles näidendis just seda hingelist soojust, mida tol perioodil vajasin.

Uus aine võlus mind oma tunnete ja mõtete rikkuse ja mitmekülgusega. Harva võib kohata nii eredat ja mitmetahulist karakterit kui Cyrano. Ta on peen poedinatuur ja hulljulge mõõgakangelane. Tema tunneteskaala ulatub säravast koomikast sügava traagikani, tas on uhkust ja alistumatust ülikute ees, põlgust orjameelsuse ja pugejalikkuse vastu, kompromissitust oma loomingu kaitsel, ülevat eneseohverdust ja samal ajal ka ehtnimlikku edevust. Tal on ääretult nõrke ja ere fantaasia ja ta on võimeline sellesse eneseunustuseni sisse elama. Cyrano on esimene meestegelane, kellesse olen armunud — oma senistes lavateostes pöörasin peatähelepanu alati naiskujuudele. Ja kuna

Cyranole selles näidendis sekundeerib veel terve hulk eredalt väljajoonistatud karaktereid ning kogu teost kannab mingi eriline õilsuse ja headuse atmosfäär, siis oli mulle selge, et just selle aine abil saan teostada oma muusikalisi kavatsusi ja vabaneda «Joanna tentata» loomisel kuhjunud pingest.

1974. a. valminud «Cyrano de Bergerac» erineb nii oma struktuurilt kui ka stiililt õige tugevasti minu esimesest operist «Raudne kodu» (loodud 1964. a.). Ainult ühes osas langesid mu taotlused mõlemas operis ühte — tegelaskujude ja inimvahetõrgete psühholoogilises tõepäras. Kuid vahendite valik nende taotluste elluviimiseks oli diametraalselt erinev. Kui ma «Raudses kodus» seadsin esikohale muusikalise draama printsiibid, loobusin aariatest, kasutasin vokaalpartiiis palju kõneintonatsioone ja püüdsin olla võimalikult olustikulähedane, siis «Cyranos» taotlesin ooperlikkust selle klassikalises tähenduses nii muusikalise keele kui vormilise ülesehituse poolest. Igale tegelasele on antud oma aaria või mõni muu laululine number, peaaegu puuduvad tänapäeva muusikale nii omased dissonantsid, suurt rõhku on pandud meloodiale selle laulvusele ja ilule ning kasutatud ka koloratuuri, mis näiteks «Raudsesse kodusse» vaevalt oleks sobinud.

Nüüd võidakse küsida, kas oma uue ooperiga eitan eelmist, kas pean ooperižanri jaoks õigemateks neid vahendeid, mida kasutasin viimases teoses. Ei, kindlasti mitte. Arvan, et iga aine, iga uus teema peab sünnitama oma vahendite ringi, mis sobib just sellele ainele ja just sellele heliloojale tema antud arengustaadiumis. Kui ma praegu hakkaksin kirjutama ooperit, mille teema ja dramaturgiline lahendus oleks lähedane «Raudsele kodule», kasutaksin kindlasti vahendeid, mis meenutaksid rohkem esimest kui viimast ooperit. Usun, et ka «Cyrano» oleks olnud võimalik lahendada muusikalise draama plaanis ja tänapäevases muusikalises keeles. Kuna aga see aine oma ajastu tõttu lubas kasutada ka traditsioonilisemaid vahendeid ja barokkmuusika stilisatsiooni, siis tegin seda, sest nii sain edasi anda teose atmosfääri nii, nagu mina antud hetkel seda tunnetasin. Samuti sain rahuldada oma tookordset vajadust kaunivõljalise ja romantilise hingusega muusika järele. Annan endale aru, et selline lahendus on riskantne ja võib kuulajatele tänapäeval tunduda anakronismina. Kiisatus aga kord ka nii muusikat luua oli liiga suur, et sellest loobuda.

Usun, et järgmise lavateose puhul ma enam nii puhtalt traditsioonilisi vahendeid ei kasuta, või õigemini — et valin aine, mis nõuab juba uut ja teistsugust lahendust. Sest iga enesekordamine oleks nii loojale endale kui ka publikule igav ja tarbetu.

Eino Tamby

OSADES:

- Cyrano de Bergerac,
poeet ja kadett Eesti NSV rahvakunstnik
TEO MAISTE
- Eesti NSV teeneline kunstnik
VOLDEMAR KUSLAP
- Roxane, seltskonnadaam,
Cyrano nõbu Eesti NSV rahvakunstnik
ANU KAAL
- Eesti NSV rahvakunstnik
MARGARITA VOITES
- Roxane'i seltsidaam Eesti NSV rahvakunstnik
URVE TAUTS
- Eesti NSV teeneline kunstnik
LIIDIA PANOVA
- EVE NEEM
- Christian de Neuville, te,
noor kadett Eesti NSV rahvakunstnik
HENDRIK KRUMM
- ROSTISLAV GURJEV
- Krahv de Guiche ERVIN KÄRVET
- VÄINO PUURA
- Ragueneau, pagar ja
poeet Eesti NSV teeneline kunstnik
ENNO EESMAA
- Eesti NSV teeneline kunstnik
KALJU KARASK
- TIIT TRALLA
- Lise, tema naine Eesti NSV teeneline kunstnik
MARE JÕGEVA
- MAARJA HAAMER
- HAILI SAMMELSELG

Kapten Castel-Jaloux,
gaskooni kompanii
ülem, Cyrano sõber UNO KREEN
ARVO LAID

Kaputsiin MAIT ROBAS
TIIT TRALLA

3 poeeti MAIT ROBAS, TIIT TRALLA
ARVO LAID, HENNO SEIN
ENNO MIKKELSAAR, VÄINO PUURA

3 kadetti ANTI AINOMÄE
VERNI KIRS, KAIDO KUUSIK
HARALD KARD, HARRI ILVES

2 valvurit HEINO RIKAS, ERIVAN VEESAAR
Eesti NSV teeneline kunstnik
ILMAR KUUSEMETS, HARALD KARD

*
Ooperi tegevus toimub XVII sajandi keskel

*
Etenduse juht — JÜRI KRÜUS

I vaatus.

Tänav Pariisis. Cyrano võitleb pimeduses tundmatute jõuguga. Võit ei paku talle suurt rõõmu: «...sest mida muuta võib mu saatuses ükskõik kui hiilgav mõõgategu?!» Cyrano saatus on ta välimus — ta nina, mida ta peab nii näotuks, et ei julge iialgi kõnelda kaunile Roxane'ile oma armastusest.

Ragueneau ja Lise'i vestlusest selgub, et poeet Lignière on teinud pilkelaulu riigi ühest võimsamast ülikust krahv de Guiche'ist, kes järjekordselt saanud Roxane'ilt korvi. Krahv palganud sada meest, kes pimeduses pidid poeedi tapma. Cyranol olnud kavatsus sulevenna kaitseks välja astuda.

Christian, hiljuti Pariisi saabunud noor kadett, on samuti Roxane'i armunud.

Ragueneau muretseb — Cyranod pole ikka veel. Ka Roxane tunneb huvi Cyrano vastu — ta on saanud seltsidaami oma nõbu otsima.

Ilmub Cyrano ja saab seltsidaamilt teada, et Roxane on talle kohtamise määranud.

Vaesed poeedid, kes nagu tavaliselt kunstimeelsel pagaril end toita lasevad, räägivad tundmatu kangelase võitlusest saja mehega. Kangelane ise — Cyrano — kirjutab neid kuulmata Roxane'ile kirja, kartes, et kohtumisel ei luba ärevus tal õigeid sõnu leida.

Ragueneau luulearmastus ei piirdu üksnes teiste värsside imetlemisega; ta kannab ette enda loodud laulu mandlikookidest, värsistatud retsepti. Kõhutäie eest tänulikud poeedid kiidavad teda.

Roxane kõneleb Cyranole oma armastusest... ilusa Christiani vastu. Noor-mees on määratud kompaniisse, kus teenib ka Cyrano; Roxane palub, et Cyrano kaitseks Christiani pilke- ja duellihimuliste gaskoonlaste eest.

Gaskooni kadetid ülistavad Cyranod, kelle mõök ja vaim on ühtviisi teravad. Kapten Jaloux esitleb vaprat kompaniid krahv de Guiche'ile. Krahv pakub Cyranole soodsa võimaluse tutvustada oma näidendeid Richelieule endale. Poeedi uhke loobumine ärritab de Guiche'i, kes väga hästi teab ka seda, et Cyrano ajas nurja tema kättemaksu Lignière'ile.

Kadetid pilkavad kogemusteta Christiani. Kui Cyrano jutustab oma seiklustest, hakkab Christian oma vaprust näidata tahtes aasima Cyrano nina. Cyrano talitseb end: Roxane on ju palunud tal Christiani kaitsta. Jäänud noormehega kahekesi, avaldab ta, et Roxane armastab teda ja ootab kirja. Christian on nõutu, sest sõnaosavust tal pole. Cyrano lubab aidata: tal on valmis kiri, milles Roxane'ile sobib iga sõna.

II vaatus.

Roxane'i maja ees.

Roxane on Christianist veelgi enam võlutud, sest noormehe kaunite sõnade kaudu usub ta olevat tundma õppinud tema hinge. Muidugi ei tea ta, et iga nende kohtumise eel on Christianile õiged sõnad andnud Cyrano, kellele Roxane on alati öelnud, millest kavatseb armsamaga kõnelda.

De Guiche tuleb sõttamineku eel Roxane'iga hüvasti jätta. Mures Christiani pärast, kasutab Roxane kavalust ning annab krahvile nõu Cyrano ärritamiseks tema rügement Pariisi jätta, krahvi ennast aga innustab kangelastegudele.

Cyrano saab teada, et seekord soovib Roxane temaga kohtuma tulevalt Christianilt kuulda improvisatsiooni armastuse teemal. Christianil on villand võõraste mõtetega hiilgamisest, ta on nüüd ju Roxane'i armastuses kindel. Ta